

Klaas van Berkel (1973-1974)

Groniek. Van instituutsblad tot landelijk tijdschrift

Tijdens haar veertig jarig bestaan heeft Groniek zich ontwikkeld van een mededelingenblaadje voor het Instituut tot een tijdschrift met landelijke ambitie. In dit artikel schetst Klaas van Berkel hoe deze professionalisering zich in de jaren zeventig voltrok.

‘Als leven verandering is en verandering leven, dan bruist het van leven in de kring der historici aan de Groninger Universiteit. Het is al verandering wat daar te aanschouwen valt.’ Met deze woorden introduceerde de hoogleraar middeleeuwse geschiedenis A.G. Jongkees het eerste nummer van *Groniek*, dat op 1 oktober 1967 verscheen. Het nieuwe blad was product van die verandering. Het Instituut voor Geschiedenis maakte een ongekende groei door – meer studenten en meer docenten vooral – en er was daarom meer behoefte aan een goede onderlinge communicatie – tussen docenten en studenten, maar ook tussen studenten onder elkaar. Maar ook *Groniek* bleef niet wat het was, het maakte ook zelf een verbazingwekkende verandering door. Van een gestencild mededelingenblaadje voor eigen kring ontwikkelde het zich tot volwaardig historisch tijdschrift met landelijke verspreiding. Hoe is dat zo gekomen en wie hebben die ontwikkeling in gang gezet?

De vooruitzichten voor *Groniek* waren goed. De geschiedenisstudie in Groningen bloeide, de betrokkenheid van de studenten bij het instituut was groot en de verhoudingen tussen studenten en docenten was uitstekend. Jongkees memoreerde in zijn inleiding tot het eerste nummer hoe tussen 1947, toen hij als docent naar Groningen kwam, en 1967 het aantal studenten gegroeid was van 20 naar 200, een vertienvoudiging. Dat was mede het gevolg van de introductie van de MO-studie geschiedenis. Aanvankelijk was dat door de hoogleraren afgehouden als een ontoelaatbare aantasting van het academisch gehalte van de opleiding in de geschiedenis. De toekomstige leraren geschiedenis hoefden immers geen gymnasiale achtergrond te hebben en konden na het behalen van hun diploma niet promoveren. Maar toen eenmaal duidelijk geworden was dat de faculteit ten dode was

opgeschreven als er geen nieuwe instroommogelijkheden werden geboden, hadden de docenten onder leiding van de hoogleraar P.J. van Winter *con amore* meegewerkt. Zeker toen het wat straffere programma dat de MO'ers moesten doorlopen ook een heilzame, disciplinerende werking bleek te hebben op de studie van de academische studenten, was iedereen buitengewoon tevreden. Er werd voor het eerst serieus over de opbouw van het programma nagedacht en er kwam zelfs een aparte Studiecommissie aan het instituut – dezelfde Commissie die met het Groninger Historisch Dispuut 'Ubbo Emmius' verantwoordelijk was voor de oprichting van *Groniek*.

Ook gunstig was dat de opleiding Geschiedenis net verhuisd was naar een eigen pand aan de Heresingel. Niet langer huisden de historici in bij andere onderdelen van de faculteit. In het rijk geornamenteerde, quasi-Zwitserse chalet aan de Heresingel waren zij nu 'onder elkaar'. Een bibliotheek op de eerste verdieping (met serre), een bronnenkelder in het souterrain en kamers voor de docenten op de begane grond en de eerste verdieping (en natuurlijk nog een paar collegezaaltjes). Voor het eerst was er nu echt sprake van een Instituut voor Geschiedenis in de volle zin van het woord, met een eigen gezelligheidsvereniging ('Ubbo Emmius'), met (iets later) een eigen politieke studentenbeweging (de Actiegroep Activering) en vanaf 1967 dus ook met een eigen mededelingenorgaan, *Groniek*. Het was een kleine, semi-autonome republiek van historici, waar de rest van de faculteit en de universiteit ver weg was. *Groniek* was dus ook meer dan een mededelingenblad. Het nieuwe tijdschrift weerspiegelde niet alleen het leven op het instituut, maar was ook een van de factoren die maakte dat er zo iets als een instituut was. De ideeën ervoor werden geboren in de koffiekelder en op schrift gesteld en vermenigvuldigd in de stencilkamer, die zich ook in het souterrain bevond.

Toch maakte *Groniek* geen voorspoedige groei door. In 1969 was de animo om redacteur te worden al weer zo ver gedaald dat het bestuur van Ubbo Emmius in de dat jaar zelf maar als redactie moest functioneren. Het was daarna te danken aan de inzet van Frank Ankersmit dat het blad een nieuwe bloeiperiode doormaakte en weer een aantal frisse nummers produceerde – voor een deel overigens volgeschreven door Frank Ankersmit zelf. De oplage zakte inmiddels wel van 250 naar 200 exemplaren, want van de in 1967 verhoopte verspreiding buiten het Instituut voor Geschiedenis was niets terechtgekomen. Ook het jaar 1972-1973 was niet bepaald een florissant jaar voor *Groniek*. De redactie slaagde er in een speciaal nummer naar aanleiding van het grote Huizinga-congres in december 1972 te

De redactie van *Groniek* in 1972-1973: Boukje Tanja, Jan Sniijders, Josien Blok, Pierre Maas, Wesel Evert Krul en Henk van Setten.

maken – het eerste themanummer eigenlijk – maar ondanks het al maar toenemend aantal studenten geschiedenis kostte het aan het eind van het jaar de grootste moeite een nieuwe redactie bij elkaar te krijgen. Spontaan meldde zich niemand en ook na hevig ronselen slaagde de oude redactie er niet in meer dan twee nieuwelingen bereid te vinden hun tijd aan *Groniek* te geven. Volgens een van de veteranen, Jan Sniijders, lag dat aan de ietwat beschouwelijke inslag van de historici – redacteuren en abonnees. ‘De contemplatie is (...) aardig voor de historicus die, zijn pijp lurkend en zijn rug schurkend, pogingen doet het goede in de mens te zoeken [dit was

een zelfportret], voor een blad is het funest. Dat blad dient er hoe dan ook voor te zorgen dat het gelezen wordt’. Maar de nieuwe redactie schreef de kennelijk heersende desinteresse ook aan iets anders toe. ‘Wij leven in een duister jaar, niet alleen omdat het Rijk een deel van zijn tekorten meent te moeten opvangen door de studenten geldelijk te laten bloeden, maar ook omdat de leiding van het Instituut voor Geschiedenis bezig schijnt te zijn de nota’s Posthumus volledig overbodig te maken: als men nog een paar jaar zal doorgaan met het studieprogramma te versnellen en te verzwaren, dan zullen we wellicht binnen een of drie jaar afgestudeerd en wel kunnen zijn’. Het waren inderdaad de jaren van de verhoging van het collegegeld tot 1000 gulden, van stakingen, bezettingen en andere acties tegen de regering en de leiding van de universiteit – en dan is er natuurlijk geen tijd voor de redactie van een tijdschrift als *Groniek*.

Met ingang van de jaargang 1973-1974 ging het echter langzaam de goede kant op. Het kostte weinig moeite een nieuwe redactie samen te stellen, die bovendien op twee redacteurs na uitsluitend nieuwelingen telde. De nieuwe redactie stelde zich in het eerste nummer ook heel anders voor: ademen de foto's die in nummer 28 van de scheidende redactie werden genomen nog de studentikoze atmosfeer van de studentenvereniging, de nieuwe redactie liet zich in nummer 29 portretteren met de nonchalance en lichte wanorde van een rock band. Bovendien begreep de nieuwe redactie dat klagen over contemplatieve redacteurs en ongeïnteresseerde lezers geen zin had, dat alles aankwam op de uitstraling van het blad, die niet meer zo oubollig moest zijn als *Groniek* al die jaren was geweest. 'Wij zien er wel wat in', schreef de nieuwe redactie, 'om *Groniek* een ietwat luchtiger beeld te geven, om daarmee de leesbaarheid te vergroten.' Nummer 29 verscheen dan ook met een nieuwe omslag – voor het eerst sinds 1967 – en met een nieuwe lay-out (dubbele regelafstand). Maar dat was nog maar de voorbode van een veel ingrijpendere verandering die in de volgende jaargang doorgevoerd zou worden. Met ingang van de jaargang 1974-1975, toen weer een vrijwel geheel vernieuwde redactie aantrad, kwam er opnieuw een nieuwe omslag, een tekening van reactielid Henk van Veen dit keer. Nog ingrijpender was dat het binnenwerk niet meer gestencild, maar ge-offset werd en dat de stukken nu in twee kolommen werden afgedrukt. Het formaat bleef nog hetzelfde (A4), maar door die dubbele kolommen oogde het tijdschrift nu niet meer als een veredelde schoolkrant, maar (heel in de verte) als een echt tijdschrift. De belangrijkste consequentie van de nieuwe uitvoerig was dat de technische productie nu niet meer geheel in eigen beheer kon blijven, maar dat alles moest worden uitbesteed, aan de offset pers van de Faculteit der Letteren en een commerciële offset drukkerij. Dit dwong weer tot een financiële regeling met de faculteit, wat vervolgens weer een professionelere aanpak van de abonnementenwerving en de advertentie acquisitie vergde.

De grote man achter deze transformatie van de *Groniek* zat niet in de redactie, maar was een oud-redacteur. Jan Scheffers – of, zoals wij hem noemden en nog steeds noemen: Jantje Scheffers – studeerde wel geschiedenis, maar had ambitie om uitgever te worden en zijn eerste project was *Groniek*. Hij had grootse plannen – een landelijke verspreiding, schrijvers van naam van andere universiteiten en een compleet nieuwe opmaak moesten het blad net zoiets als *Maatstaf* of de *Tirade* maken. Daarvoor moesten natuurlijk de evaluatierapporten van de themacolleges wijken, en ook de rubriek 'Van het parlementaire front', waarin verslag werd ge-

De redactie van Groniek in 1973-1974: Boukje Tanja, Geurt Collenteur, Josien Blok, Marijke van der Veen, Emile Henssen en Wouter Hugenholtz.

daan van de conflicten die het bestuur van het Instituut beheersten, moest wijken – over de competentiestrijd bijvoorbeeld, tussen de benoemde Instituutsraad en de gekozen Afdelingsraad, zou niemand meer iets horen. De redactie was diep onder de indruk van de *pushing power* van Jantje Scheffers, maar aarzelde tegelijkertijd of diens radicale aanpak niet te hoog gegrepen was: het was eenvoudig om rubrieken te verwijderen en ook niet zo heel erg moeilijk om de opmaak drastisch te veranderen. Maar zouden die grote namen wel voor *Groniek* willen schrijven en zouden de lezers in andere steden wel even snel toestromen als de natuurlijke achterban op het instituut slonk?

Het effect laat zich raden. De grote vernieuwing bleef halverwege steken: *Groniek* verscheen wel in een nieuw jasje, zette allerlei overjarige rubrieken overboord, maar bleef toch in wezen een blad van en voor het Instituut voor Geschiedenis in Groningen. Voor Jan Scheffers hoefde dat allemaal niet meer. Toen hij doorkreeg dat zelfs zijn trouwste vrienden hem maar aarzelend volgden, gooide hij het bijltje erbij neer. De man met de te grote bos haren en de altijd te korte truitjes stortte hij zich op zijn volgende, al even megalomane project. Toch had hij wel iets losgemaakt. Heel geleidelijk – de ene redactie zette een fermere stap dan de volgende – groeide het tijdschrift uit naar een blad met in ieder geval landelijk *pretenties*. Sinds de jaargang

1974-1975 heeft de redactie van *Groniek* altijd ambities gehad die verder reikten dan het Instituut voor Geschiedenis en op een heel andere manier dan Jan Scheffers had voorzien is er uiteindelijk toch iets van geworden waar hij van droomde.

De doorbraak liet bovendien niet eens zo lang op zich wachten. Eind 1977 maakten drie oud-redacteuren – Wessel Krul, Pieter Caljé en Wouter Hugenholtz – een themanummer over ‘Aspecten van de cultuurgeschiedenis’, waarin ook de oud-redacteuren Frank Ankersmit en ondergetekende een bijdrage leverden. Redacteuren en schrijvers hadden allen het idee dat ze iets heel bijzonders deden. In die tijd was de cultuurgeschiedenis niet *en vogue*; alles leek nog te draaien om de sociale geschiedenis. Daarom juist vergde het enige moed om een themanummer te wijden aan een benadering die de tijd niet mee leek te hebben. ‘Een themanummer over aspecten van de cultuurgeschiedenis is misschien wat onverwachts’, stond er in de inleiding, ‘omdat het onderwerp op het eerste gezicht geen aansluiting vindt bij de discussies die momenteel in de Nederlandse historische wereld gaande zijn’ (let op het referentiekader). Toch bleek het een schot in de roos; de extra grote oplage van 500 exemplaren is er bij mijn weten in hoog tempo doorheen gegaan en als een klap op de vuurpijl kreeg het themanummer nu ook serieuze aandacht in de landelijke pers. In de rubriek ‘Uit de tijdschriften’ die de cultuurhistoricus H. van Galen Last in *NRC Handelsblad* schreef, maakte de schrijver op 31 januari 1978 ook melding van het Groningse initiatief. ‘Het schijnt dat de belangstelling voor de culturele geschiedenis weer toeneemt. Voor de die weer oplevende belangstelling is misschien ook het themanummer Aspecten van de cultuurgeschiedenis van *Groniek* (Heresingel 13, Groningen), met bijdragen van o.m. E.H. Kossmann, M.A. Wes, P.V. Zima en K. van Berkel, een aanwijzing.’ Dat was alles, een paar regeltjes in een wat suffe rubriek in een landelijke krant. Maar hoe trots waren we niet: *Groniek* had het gemaakt, we hadden landelijke bekendheid! Althans, het begin was er.